

Archeologienota Roeselare Peter Benoitstraat

Programma van Maatregelen

Bert ACKE en Maarten BRACKE

28-12-2023

1. Gemotiveerd advies

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen te Roeselare Peter Benoitstraat (provincie West-Vlaanderen), waarbij de oppervlakte van het plangebied groter is dan 3000m² en de oppervlakte van de bodemingrepen meer dan 1000m² bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

Het plangebied, 3932m² groot, heeft een onregelmatige vorm en grenst in het zuiden aan de Peter Benoitstraat en in het oosten aan de Jacob van Arteveldestraat. De vrijstaande woningen Jacob van Arteveldestraat 14 en 18 zijn in het oostelijke deel van het terrein gelegen, met errond verhardingen en tuinen. De rest van het plangebied wordt ingenomen door grotendeels met bomen begroeide percelen. In het westen is een geasfalteerd tennisplein aanwezig, dat een in de jaren 1950 aangelegd tennisplein in sintels vervangt.

Het plangebied was lange tijd gelegen in een landelijke omgeving, op ruime afstand van de kernen van Roeselare in het noordwesten en Rumbeke in het zuidoosten. Een historisch overzicht van deze kernen is weinig relevant voor het plangebied, voor de historische situering kan beter afgegaan worden op de historische kaarten die vanaf late 18de eeuw betrouwbaar zijn voor het plangebied. Op de Ferrariskaart uit ca. 1777 zijn de Rumbeeksesteenweg ten noorden en de Vijfweegsestraat ten westen van het terrein duidelijk herkenbaar, het plangebied is te situeren op onbebouwde landbouwgronden tussen beide straten in. De meer gedetailleerde Atlas der Buurtwegen uit ca. 1840 toont echter een ander beeld: de oostelijke strook van het plangebied komt overeen met de westelijke grachtpartij van een omwalde site, met daarbinnen 1 gebouwvolume dat zich net tegen deze gracht bevindt. Ook net ten noordwesten van het plangebied wordt zo'n omwalde site weergegeven, met 3 gebouwvolumes. Het is vreemd dat beide sites niet zijn afgebeeld op de Ferrariskaart, aangezien dergelijke omwalde hofsteden doorgaans hun oorsprong vinden in de late middeleeuwen en dus bij opmaak van de Ferrariskaart reeds aanwezig moeten zijn geweest. Het is weinig waarschijnlijk dat dergelijke sites zijn opgericht na 1777 en voor 1840. De latere 19de-eeuwse kaarten tonen eenzelfde beeld met deze 2 omgrachte sites, waarbij de westelijke gracht en een deel van het gebouwvolume van de oostelijke site binnen de grenzen van het plangebied vallen, de rest van het terrein is onbebouwd en vermoedelijk in gebruik als landbouwgrond. Zelfs op de topografische kaart van 1911 is deze situatie nog herkenbaar. De Peter Benoitstraat en de Jacob van Arteveldestraat zijn op dat moment nog niet aanwezig. Vermoedelijk rond/iets na midden 20ste eeuw worden beide omgrachte sites gesupprimeerd, kaderend in de uitbreiding van de stedelijke agglomeratie rond de stadskern van Roeselare, en wordt de woonwijk waartoe het plangebied behoort ingericht. Op de (wazige) luchtfoto van 1971 zijn de huidige straten reeds aanwezig en lijkt er al bebouwing te zijn op het plangebied, op de luchtfoto van 1979-1990 is de huidige invulling reeds herkenbaar.

De kern van Roeselare ontwikkelde zich op de droge oevers langsheen de vallei van de Mandel. Deze Mandel is momenteel grotendeels ingebuisd in de stadskern, en is ten noorden van het plangebied deels gekanaliseerd. Deze waterloop is zo'n 650m ten noorden van het terrein te situeren. Het plangebied bevindt zich ter hoogte van een overgangszone tussen de lagere Mandelvallei in het

noorden en een hogere rug in het zuiden. Het detail van het hoogtemodel toont dat het maaiveld van het terrein ietwat geaccidenteerd is, met de hoogste waarden in het noordoosten en het westen (ca. +21 à +21,20m TAW), en lagere waarden centraal en in het zuidoosten (ca. +20,40 à +20,60m TAW). Op de bodemkaart wordt het plangebied en de omgeving gekarteerd als bebouwde zone. Vermoedelijk zal een matig natte tot matig droge licht zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont aanwezig zijn.

In de nabije omgeving van het plangebied zijn geen relevante archeologische sites gekend. In de ruimere omgeving en dichterbij de Mandel zijn enkele Romeinse en middeleeuwse sites aangesneden. Het gebrek aan archeologische sites is voornamelijk te wijten aan het gebrek aan open ruimte als gevolg van 20ste-eeuwse stadsuitbreidingen. Hierdoor hebben er recent maar weinig nieuwe grotere ontwikkelingen plaatsgevonden, en was er bijgevolg ook geen noodzaak tot het uitvoeren van archeologisch onderzoek.

Hoewel er weinig concrete archeologische gegevens voorhanden zijn, kan op basis van de landschappelijke ligging en de historische ontwikkeling aan het plangebied een gemiddelde archeologische verwachting worden toegekend voor sites met grondsporen. Er zijn geen aanwijzingen dat het terrein een verhoogd potentieel heeft voor in situ bewaarde steentijd artefactensites, daarvoor zijn de gronden ten noorden (langs de Mandel) en/of ten zuiden (op de hogere rug) meer aangewezen. De huidige invulling van het terrein heeft mogelijk een verstorend effect gehad op de bodem, maar de aard daarvan kan op basis van het bureauonderzoek niet achterhaald worden.

De gebouwen worden gesloopt, de bomen gerooid en het tennisplein gesupprimeerd. Vervolgens worden in het oostelijke deel van het plangebied 3 bouwblokken voor in totaal 18 appartementen opgericht, die ondergronds verbonden worden door een parkeergarage. Deze garage, die bijna het volledige oostelijke deel van het plangebied beslaat, gaat 1 bouwlaag diep (ca. 3,5m onder maaiveld) en is bereikbaar via een inrit langs de Peter Benoitstraat. Errond zullen ook diepe uitgravingen zijn voor nutsvoorzieningen (septische put, regenwaterput). Rond de gebouwen worden verhardingen (voor terrassen, wandelpaden, bovengrondse parkeerplaatsen) aangelegd en groenzones ingericht. In het westelijke deel van het terrein wordt een langwerpig infiltratiebekken (302,8m², 1m diep) uitgegraven, waarrond groenzones en wandelpaden worden aangelegd. Er zullen aanzienlijke bodemingrepen plaatsvinden op het volledige plangebied, die voor een algemene bodemverstoring van 60 à 80cm die zullen zorgen, en ter hoogte van de vijver, de parkeergarage en de nutsvoorzieningen 1 tot meerdere meter diep zal gaan.

Het plangebied kent een gemiddelde archeologische verwachting, maar op basis van enkel het bureauonderzoek kan de aan- of afwezigheid van een archeologische site niet aangetoond worden. Wel valt met grote waarschijnlijkheid een deel van de omgrachting rond een hoeve binnen de oostelijke strook van het plangebied; het is niet duidelijk of deze gracht een 19de-eeuwse of oudere (laattmiddeleeuwse) oorsprong heeft. De geplande werken zijn van die aard dat eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bedreigd wordt. Verder vooronderzoek kan nuttige kennis bijbrengen over de ontwikkeling van de voormalige landelijke gebieden die in de 20ste eeuw werden opgenomen binnen de verstedelijkte kern van Roeselare. Er dient bijgevolg verder vooronderzoek te gebeuren, in uitgesteld traject, na het slopen van de bebouwing en het vrijmaken van het terrein.

Het verder vooronderzoek bestaat uit een proefsleuvenonderzoek. De modaliteiten van het verder vooronderzoek worden hieronder behandeld.

3. Vraagstelling

Het doel van het verder vooronderzoek is het achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de verdere ontwikkeling van het projectgebied. Daarnaast kan ook de verstoringsgraad in kaart gebracht worden. Hieronder worden enkele specifieke, niet limitatieve, onderzoeksvragen weergegeven.

- Zijn er archeologische sporen aanwezig? Welke spoorcategorieën komen voor?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes?
- Zijn er sporen terug te vinden van de omgrachte site die wordt aangeduid op de 19de- en 20ste -eeuwse kaarten? Dateert deze site uit de 19de eeuw, of heeft deze een oudere oorsprong?
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?
- Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
- Kan een archeologische site uitgesloten worden?
- Wat is de graad van verstoring binnen het plangebied?
- Is een vervolgonderzoek noodzakelijk, en zo ja, wat is de afbakening en aan welke modaliteiten (strategie, onderzoeksvragen) moet dit voldoen?

4. Plan van aanpak (onderzoeksstrategie, -methode en –technieken)

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven de meest aangewezen methode is om het plangebied te onderzoeken. De afbakening van het onderzoeksgebied is te vinden op de boven- en onderstaande figuren. De voorziene onderzoeksmethode moet niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden.

Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hieronder beschreven methode dient te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

- Randvoorwaarden/aandachtspunten

Voorafgaand het verder vooronderzoek dienen de bestaande gebouwen en verhardingen gesloopt en opgebroken te worden, en moeten de bomen gerooid zijn. Hierbij is het van belang dat de bodemingrepen tot een minimum beperkt blijven en dat ondergrondse structuren zoals funderingen, kelders, losse funderingslagen en het wortelgestel van de bomen onder de verharding blijven zitten in de grond. Op die manier wordt voorkomen dat niet-gedocumenteerd archeologisch erfgoed beschadigd wordt. De ondergrondse structuren kunnen pas verwijderd worden indien het vooronderzoek heeft aangetoond dat er geen archeologische site aanwezig is, of – indien er wel een archeologische site aanwezig is – tijdens of na een eventuele opgraving van het terrein.

- Proefsleuvenonderzoek

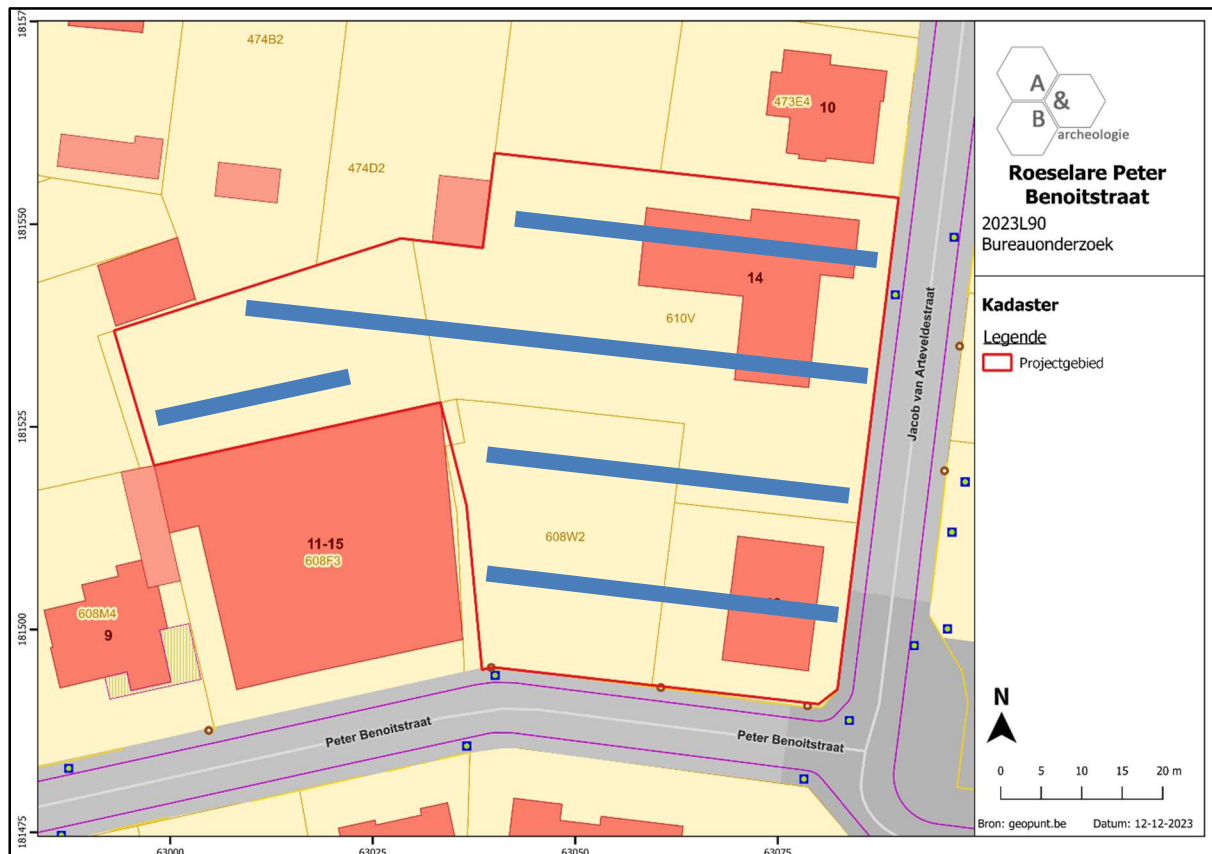
Teneinde na te gaan of er archeologisch relevante grondsporen aanwezig zijn binnen het onderzoeksgebied, dient gebruik gemaakt van de inplanting van parallelle, ononderbroken proefsleuven, met een tussenafstand van 12 à 15m van middelpunt tot middelpunt. Voor de uitgraving wordt gebruik gemaakt van een niet-getande graafbak. De sleuven zijn 1,80 tot 2m breed en zijn dwars op de Jacob van Arteveldestraat georiënteerd, zo kan de verwachte omgrachting in het oosten het meest optimaal worden aangesneden. In het westelijke deel wordt 1 kleine sleuf met een iets afwijkende oriëntatie aangelegd, afgestemd op de vorm van het terrein. Daarnaast worden extra volg-, dwarssleuven of kijkvensters aangelegd om beter inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen en om de aan- of afwezigheid van archeologische sporen te controleren. Deze worden vrij gekozen door de uitvoerende erkende archeoloog tijdens het veldonderzoek.

Er wordt 10% (393m²) van de onderzoekbare oppervlakte opengelegd door middel van sleuven en 2,5% (98m²), door middel van volg-, dwarssleuven of kijkvensters, zodat in totaal zo 12,5% (491m²) onderzocht wordt.

Indien de oude omgrachting effectief wordt aangesneden in de sleuven, wordt deze op minstens 1 plek tot op volledige diepte onderzocht. Mogelijk dient hiervoor de sleuf aan het maaiveld breder worden aangelegd, zodat getrapt tot op de volledige diepte kan worden uitgegraven. Indien door bvb. hoge grondwaterstand, door veiligheidsredenen,...niet tot op volledige diepte kan uitgegraven worden, dan wordt getracht het profiel van de omgrachting door boringen te achterhalen. Het is belangrijk dat er voldoende vondstmateriaal (indien aanwezig) uit de vulling van de gracht wordt

gerecupereerd, teneinde de ouderdom te achterhalen. Indien nodig voor het beantwoorden van de huidige (of nieuwe) onderzoeksvragen, kan het aangewezen zijn om staalnames van de grachtvulling te nemen.

De grond wordt gescheiden afgegraven en gestockeerd naast de sleuf. Het dichten gebeurt op zo'n manier dat de originele bodemopbouw opnieuw bekomen wordt en dat de draagkracht van de bodem minstens gelijk is aan de draagkracht voorafgaand de start van het veldwerk. Indien nodig worden kwetsbare sporen (bv. graven) afgedekt met waterdoorlatende doek.

Figuur 2 Indicatif sleuvenplan, geprojecteerd op de kadasterkaart (bron: geopunt.be).

5. Gewenste competenties

Het team voor het proefsleuvenonderzoek moet bestaan uit minstens 2 archeologen met minstens 100 werkdagen veldervaring met proefsleuvenonderzoek. Minstens 1 van deze archeologen dient ervaring te hebben met onderzoek van meerperiodesites. Minstens 1 van deze archeologen dient minstens 200 werkdagen ervaring te hebben met onderzoek op zandleemgronden.

6. Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen voorziene afwijkingen.